

¹ Европейцы призывают украинских адвокатов перейти от самоуправления к самоуправлению : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://racurs.ua/454-evropeycy-prizyvaut-ukrainskih-advokatorov-pereyti-ot-samoupravstva-k-samoupravleniu>

² Report on the CCBE fact-finding mission to Kiev. – 10–12 July 2013. – Access mode: http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/EN_REV_MISSION_REPOR1_1387204993.pdf

³ *Ізвіткова Л.* Про актуальні питання діяльності адвокатури / Л. Ізвіткова // Вісник Національної асоціації адвокатів України. – 2015. – № 4 (12). – С. 4.

⁴ Рішення про обрання трьох членів Вищої ради юстиції 3^тїздом адвокатів в м. Одеса скасовано // Юридична Газета online. – 2014. – 16 грудня : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com>

⁵ ВРЮ та адвокати: як внутрішні проблеми професії вплинуть на судову реформу? // Юридична Газета online. – 2015. – 17 березня : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com>

Резюме

Бакайнова Н. М. Принцип законності в організації та діяльності адвокатської спільноти України.

У статті досліджується принцип законності в адвокатській діяльності, а також у діяльності органів адвокатського самоврядування. Автор пропонує зміни до законодавства про адвокатуру та адвокатського діяльність щодо вимог дотримання законності при прийнятті рішень органами адвокатського самоврядування.

Ключові слова: адвокатура, адвокатська діяльність, адвокатська етика, адвокатське самоврядування, законність.

Резюме

Бакайнова Н. М. Принцип законности в организации и деятельности адвокатского сообщества Украины.

В статье исследуется принцип законности в адвокатской деятельности, а также в деятельности органов адвокатского самоуправления. Автор предлагает изменения в законодательство об адвокатуре и адвокатской деятельности в части требования соблюдения законности при принятии решений органами адвокатского самоуправления.

Ключевые слова: адвокатура, адвокатская деятельность, адвокатская этика, адвокатское самоуправление, законность.

Summary

Bakayanova N. The principle of legality in the advocate activity and advocacy self-government.

The article deals with the principle of legality in the advocate activity and in the advocacy self-government. It determines the duties of advocates and the powers of bodies of lawyer self-regulating. The opinions of barristers on the legality of acts of the bodies of advocacy self-government are given and analyzed. The author draws up proposals for ongoing reform of the Bar in Ukraine and notes that the features of legality of the acts of the bodies of advocacy self-government must be fixed in the law. The paper is of the scientific value as it contains generalizations and conclusions significant for the legal regulation of the advocate activity and the advocacy self-government.

Key words: advocacy, advocate activity, advocacy self-government, legal ethic, legality.

УДК 347.965.4: 347.961

І. В. БОНДАР

Ірина Вадимівна Бондар, кандидат юридичних наук, асистент кафедри Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УЧАСТЬ АДВОКАТА В НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ (ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРІВ)

Адвокатура займає важливе місце у державному механізмі захисту прав і свобод громадянина. Згідно з ч. 2 ст. 59 Конституції України для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура. Безумовно, професійна, незалежна та самоврядна адвокатура забезпечує ефективний захист прав та свобод особи.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю дослідження участі адвоката у нотаріальному процесі. А оскільки сьогодні посвідчення договорів займає найбільше місце у складі нотаріальної практики, то в даній статті ми приділимо увагу саме цьому нотаріальному провадженню та практичним моментам, на які необхідно звернути увагу адвокату під час захисту прав та інтересів осіб.

Процедура нотаріального посвідчення (договорів, довіреностей, заповітів та ін.) найбільш оптимально захищає права та інтереси сторін, оскільки має на меті роботу не лише з документами, а й з особами, які звернулись за посвідченням правочинів. Нотаріус посвідчує правочин, якщо кожна із сторін розуміє значення, умови правочину та його правові наслідки. У свою чергу, беручи участь у нотаріальному процесі, адвокат може не тільки надавати правову допомогу та захищати права особи, а й виступити її представником.

Питанням нотаріального процесу та безпосередньо процедурою нотаріального посвідчення договорів займалися науковці у сфері нотаріального процесуального і цивільного права. Серед представників науки нота-

ріального процесу можна назвати В. В. Баранкову, М. В. Бондарєву, Н. С. Горбань, Т. М. Кучер, І. С. Мельник, Я. П. Панталієнко, О. С. Снідевича, С. Я. Фурсу та багато інших. У вітчизняній правовій доктрині особливості правового статусу адвокатів та проблеми діяльності адвокатури досліджувало багато вчених та практиків, зокрема: Т. В. Варфоломєєва, О. Д. Святоцький, О. В. Синеокий, М. І. Сірий, Л. В. Тацій, Д. П. Фіолевський, С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, В. К. Шкарупа, О. Г. Яновська та інші. Однак станом на сьогодні, не применшуючи наукового вкладу зазначених вчених-правників, комплексного дослідження участі адвоката у нотаріальному процесі так і не було здійснено, що зумовлює потребу дослідити основні аспекти даної тематики.

Процес укладання договору є складним, він супроводжується цілою низкою переговорів і спорів. Саме в результаті переговорів сторони узгоджують розбіжності і затверджують кінцеву редакцію договору, на підставі якого і планують співпрацю. Але в процесі виконання договорів часто виникають випадки порушення умов укладених договорів, що призводить до вирішення спорів в судовому порядку. І тому професійно складений договір збільшує вірогідність позитивного вирішення спору.

Також важливого значення набуває і форма правочину. Форма правочину є однією з умов її дійсності. Згідно зі ст. 209 Цивільного кодексу України правочин, який вчинений у письмовій формі, підлягає нотаріальному посвідченню лише у випадках, встановлених законом або за домовленістю сторін¹. Але на вимогу фізичної або юридичної особи будь-який правочин з її участю може бути нотаріально посвідчений. Разом із тим, якщо на законодавчому рівні не закріплено вимоги щодо обов'язкової нотаріальної форми договору, то звернення до нотаріуса є правом, а не обов'язком сторін.

Ще до звернення до нотаріуса, адвокат повинен роз'яснити всі правові аспекти такого звернення. Насамперед – різницю між письмовою формою правочину та нотаріальним посвідченням правочину. Серед переваг нотаріального посвідчення договорів можна назвати:

- встановлення нотаріусом осіб – суб'єктів нотаріального провадження (як осіб, які беруть участь у нотаріальному провадженні, так і осіб, які сприяють його вчиненню) з посвідчення договору;
- визначення обсягу цивільної право- та дієздатності осіб, які беруть участь у нотаріальному провадженні (фізичних та юридичних) щодо посвідчення договору;
- перевірка документів, які подаються нотаріусу для посвідчення договору та їх справжності;
- перевірка умов договору на відповідність закону та не суперечність вимогам законодавства;
- встановлення дійсних намірів сторін на посвідчення договору;
- можливість отримання дублікату укладеного договору у разі втрати примірника тощо.

Отже, нотаріальна форма посвідчення правочину забезпечує його законність і достовірність та полегшує процес доказування у разі виникнення спору.

Також адвокат повинен роз'яснити правові наслідки недодержання вимог закону про нотаріальне посвідчення договору, зокрема те, що у разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору такий договір є нікчемним. Відповідно до ч. 2 ст. 215 ЦК України недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається.

Адвокат, будучи учасником нотаріального процесу, є суб'єктом нотаріальних процесуальних правовідносин і повинен бути обізнаний з нотаріальним процесом, а саме: зі стадіями, що проходить у своєму розвитку нотаріальний процес.

Нотаріальний процес проходить такі стадії: 1) відкриття нотаріального провадження; 2) підготовка до вчинення нотаріального провадження; 3) безпосереднє вчинення нотаріальної дії, яке закінчується посвідченням нотаріального акта та його видачею².

Перша стадія полягає лише у зверненні особи до нотаріуса. І саме з цього моменту виникають нотаріальні відносини між особами, які вчиняють нотаріальні дії, та особами, які звернулися за вчиненням нотаріальних дій. На другій стадії нотаріус перевіряє всі умови, яких необхідно дотриматися для вчинення нотаріального провадження. Після перевірки об'єктивних та суб'єктивних умов нотаріус приймає рішення про вчинення нотаріального провадження чи про відмову у вчиненні нотаріальних дій на підставі ст. 49 Закону України «Про нотаріат»³.

На цій стадії нотаріус визначає коло документів, необхідних для нотаріального посвідчення договору. Він має право витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальних дій. Неподання відомостей та документів на вимогу нотаріуса є підставою для відкладення, зупинення вчинення нотаріальної дії або відмови у її вчиненні.

Так, нотаріус зобов'язаний відмовити у вчиненні нотаріальної дії в разі її невідповідності законодавству України або міжнародним договорам. У Листі від 21 червня 2013 р. № 131-32/476 Міністерство юстиції України узагальнило, що найпоширенішою причиною відмови у вчиненні нотаріальних дій (415 випадків), за наданою головними управліннями інформацією, була відсутність в осіб правовстановлюючих документів на нерухоме майно, необхідних для вчинення нотаріальних дій, передбачених ст. 55 Закону України «Про нотаріат»⁴.

Разом із тим на практиці трапляються випадки не витребування нотаріусом документів, необхідних для посвідчення угоди. Тому адвокат треба бути пильним та звертати увагу на коло документів, на підставі яких посвідчується угода для унеможливлення настання негативних наслідків для клієнта.

Як приклад можна навести Ухвалу апеляційного суду Херсонської області⁵. Рішенням апеляційного суду Херсонської області від 13 жовтня 2011 р. договір купівлі-продажу квартири, укладений 27 березня

2009 р. між ОСОБА_5 і ОСОБА_6 та посвідчений приватним нотаріусом Херсонського міського нотаріального округу, визнаний недійсним.

При розгляді даної цивільної справи судом апеляційної інстанції встановлені порушення норм чинного законодавства, що регулює спірні правовідносини, зі сторони приватного нотаріуса Херсонського міського нотаріального округу, що призвело до порушення законних прав позивача.

Так, при посвідченні приватним нотаріусом договору купівлі-продажу від 27 березня 2009 р., за наявності достовірних даних про належне майно подружжю на праві спільної сумісної власності всупереч вимогам законодавства, не було витребувано згоди співвласника на вчинення правочину щодо розпорядження спільним майном, що підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації.

Виходячи із вищевикладеного, колегія суддів судової палати в цивільних справах апеляційного суду Херсонської області доходить висновку, що в діяльності приватного нотаріуса Херсонського міського нотаріального округу є суттєві порушення прав та законних інтересів позивача, що призвело до виникнення спору щодо договору купівлі-продажу квартири.

Цікавим є питання про складання проекту угоди. Так, згідно зі ст. 4 Закону України «Про нотаріат» нотаріус має право складати проекти угод. Разом з тим особи можуть звернутися до нотаріуса з уже складеним примірником договору, але на нотаріуса покладається обов'язок посвідчити лише такий текст договору, який відповідає вимогам законодавства.

У даному аспекті, як слушно радить О. Криштопа, у договорі слід зазначити положення про те, ким складено проект договору. Якщо проект договору складався нотаріусом і потім «еталонно-кваліфікований» проект буде визнано судом недійсним, незаконним тощо, то це стає очевидним свідченням невідповідності кваліфікації нотаріуса міжнародним принципам і стандартам при складанні й посвідченні договорів⁶.

Адвокат, захищаючи інтереси клієнта, повинен дослідити проект договору. Роз'яснити клієнту зміст норм матеріального права, його права та обов'язки, а також наслідки, що настануть внаслідок укладення договору. Адвокат може запропонувати внесення змін до тексту договору. Разом з тим запропоновані зміни не можуть порушувати права інших суб'єктів правочину. У випадку встановлення, що в результаті укладення договору можуть настати негативні наслідки для клієнта, адвокат може порадити відмовитися від укладення правочину.

Таким чином, адвокат спрямовує свою діяльність на попередження виникнення конфліктів і спорів у цивільно-правових відносинах як при укладенні правочину, так і тих, які виникнуть в майбутньому.

Наступна стадія – це стадія безпосереднього вчинення нотаріального провадження.

Це стадія нотаріального процесу, яка являє собою сукупність процесуальних дій нотаріуса та інших учасників процесу, спрямованих на безпосереднє вчинення правочину та посвідчення законного й обґрунтованого нотаріального акта⁷.

Нотаріальне посвідчення може бути вчинене на тексті лише такого правочину, який відповідає вимогам законодавства. Вимоги щодо нотаріального посвідчення договорів розміщені в багатьох нормативно-правових актах, таких як Цивільний кодекс, Господарський кодекс, Сімейний кодекс, Закон України «Про нотаріат», Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України тощо. Важливим вбачається не тільки суворе дотримання нотаріусом процедури нотаріального посвідчення договорів, а й зміст угод. Нотаріуси або посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії, зобов'язані перевіряти, чи відповідає зміст посвідчуваної ними угоди вимогам закону і дійсним намірам сторін.

У судовій практиці можна знайти багато прикладів, коли договори посвідчуються нотаріусами з недотриманням вимог законодавства. Трапляються випадки, коли договори укладаються під впливом помилки, незнання наслідків укладення такого договору, навмисного введення в оману з боку відповідача тощо. На практиці важко довести такі моменти, оскільки в тексті самого договору, як правило, прописуються пункти про ознайомлення сторін з нормами законодавства, про те, що зміст укладеного договору сторонам зрозумілий та відповідає їх намірам, особисто прочитаний чи роз'яснений нотаріусом тощо. Також окремим пунктом може зазначатися про те, що сторони підтверджують, що укладений договір не носить характеру фіктивного чи удаваного правочину.

Як приклад можна навести рішення апеляційного суду Харківської області, в мотивувальній частині якого зазначено, що посилання особи на те, що вона підписала договір дарування частки квартири без ознайомлення з його текстом та вважала, що підписує договір довічного утримання, не можуть бути прийняті до уваги судової колегії, оскільки в п. 13 тексту договору зазначено, що він прочитаний нею особисто⁸.

Разом з тим на нотаріуса покладено обов'язок встановити дійсні наміри кожної із сторін до вчинення правочину, який він посвідчує, а також відсутність у сторін заперечень щодо кожної з умов правочину. Нотаріусу необхідно приділяти велику увагу встановленню дійсної волі сторін правочину, що досить непросто.

На думку В. Г. Голишева, вчиняючи правочин під впливом помилки, особа діє, прагнучи досягти юридичних наслідків, яких насправді не бажає. Невідповідність між волею і волевиявленням, що при цьому виникає, має ненавмисний характер, оскільки перебуває поза свідомістю особи. Із зазначеного вище автор робить висновок, що воля особи в даному випадку є вільною, але недостатньо свідомою⁹.

Встановлення дійсних намірів кожного з учасників правочину здійснюється шляхом встановлення нотаріусом однакового розуміння сторонами значення, умов правочину та його правових наслідків для кожної зі сторін. Для визначення правочину дійсним обов'язковим є єдність волі та волевиявлення.

Так, до апеляційного суду Черкаської області звернулася особа з позовом про визнання недійсними договору дарування житлового будинку та договору дарування земельної ділянки. Позивач посилався на те,

що маючи на меті укладення договору довічного утримання, з відповідачкою помилково було укладено договори дарування, відповідно до яких останній передано у власність належний йому на праві власності жилий будинок з надвірними спорудами та земельну ділянку. До укладення договорів дарування відповідачка надавала йому допомогу, обіцяючи це здійснювати і в подальшому. Про те, що він підписав не договір довічного утримання, а договори дарування житлового будинку та земельної ділянки позивач зрозумів, коли йому стало відомо, що відповідач має намір продати його домоволодіння. Обіцянок щодо догляду за позивачем відповідачка не виконує. Він просив суд визнати недійсними укладені договори дарування жилого будинку з надвірними спорудами та земельної ділянки.

Рішенням Черкаського районного суду Черкаської області від 12 жовтня 2011 р. позов задоволено.

Апеляційний суд установив, що дарувальник, вчинивши договір дарування належного йому будинку, помилявся щодо обставин, які мають істотне значення, продовжував проживати в спірному будинку й після укладення договору. Суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для задоволення позовних вимог. При встановленні зазначених фактів судом першої інстанції не було порушено норм процесуального права, рішення суду відповідає вимогам матеріального права та встановленим обставинам справи і підстав для його скасування колегія не вбачає¹⁰.

Отже, оскільки нотаріус повинен зберігати нейтралітет під час вчинення своїх професійних обов'язків, адвокат, здійснюючи юридичне супроводження процесу укладання договору, у тому числі при нотаріальному посвідченні договору, може максимально захистити права та обов'язки осіб, які звернулися за юридичною допомогою.

Обов'язок нотаріуса полягає у роз'ясненні сторонам суті проблеми, обґрунтування у доступній формі наслідків, які виникнуть у разі вчинення чи не вчинення того чи іншого діяння особою, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії тощо. Отримавши ґрунтовний обсяг інформації від нотаріуса, сторони самі вирішують, як цією інформацією розпорядитися¹¹.

У свою чергу, адвокат, знаючи всі підстави і мету укладення угоди, може захистити інтереси клієнта в нотаріальному процесі, попередити введення в оману тощо.

Велика кількість правових спорів виникає внаслідок низької якості підготовки договорів: неточності окремих пунктів договору чи суперечності пунктів один одному, невідповідності вимогам законодавства тощо. Кваліфікована робота адвоката є запорукою уникнення зазначених проблем, а також порушення прав осіб та неналежного виконання договірних зобов'язань.

¹ Цивільний кодекс від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Голос України. – 2003. – № 45.

² Теорія нотаріального процесу [текст] : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Алерта ; Центр учбової літератури, 2012. – С. 360.

³ Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.

⁴ Лист Міністерства юстиції України від 21 червня 2013 р. № 131-32/476 Узагальнення нотаріальної практики щодо відчуження нерухомого майна, виданих свідоцтв про право на спадщину на нерухоме майно та про придбання нерухомого майна з прилюдних торгів (аукціонів) // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2013. – № 4.

⁵ Ухвала апеляційного суду Херсонської області від 13 жовтня 2011 р. у справі № 22ц-3996/2011 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/>

⁶ Криштопа О. Міжнародний союз нотаріату: принципи латинського нотаріату та їх значення для діяльності нотаріусів України / О. Криштопа // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 88. – С. 65.

⁷ Теорія нотаріального процесу [текст] : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Алерта ; Центр учбової літератури, 2012. – С. 380.

⁸ Рішення апеляційного суду Харківської області від 5 вересня 2012 р. у справі № 2/2027/1818/2012 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/>

⁹ Гольшев В. Г. Существенное заблуждение как основание признания сделки, совершенной в кредитной сфере, недействительной / В.Г. Гольшев // Банковское право. – 2000. – № 4. – С. 10.

¹⁰ Рішення апеляційного суду Черкаської області від 25 січня 2012 р. у справі № 22-ц/2390/51/12 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/>

¹¹ Адвокатура в Україні : навч. посіб. : у 2 кн. / за ред. доктора юридичних наук, професора С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. ; КНТ, 2007. – Кн. 1. – С. 719. – (Серія «Процесуальні науки»).

Резюме

Бондар І. В. Участь адвоката в нотаріальному процесі (посвідчення договорів).

У статті висвітлюються загальні умови участі адвоката в нотаріальному процесі. Досліджується роль адвоката при нотаріальному посвідченні договорів. Аналізується діяльність адвоката на різних стадіях нотаріального процесу. Зосереджено увагу на діяльності адвоката щодо попередження виникнення конфліктів і спорів у цивільно-правових відносинах як при укладенні правочину, так і тих, що можуть виникнути в майбутньому.

Ключові слова: адвокат, нотаріус, нотаріальний процес, участь адвоката в нотаріальному процесі, нотаріальне посвідчення договорів.

Резюме

Бондарь И. В. Участие адвоката в нотариальном процессе (удостоверение договоров).

В статье раскрывается общая характеристика участия адвоката в нотариальном процессе. Изучается роль адвоката при нотариальном удостоверении договоров. Анализируется деятельность адвоката на разных стадиях нотариального процесса. Сосредоточено внимание на деятельности адвоката по предупреждению возникновения конфликтов и споров в гражданско-правовых отношениях как при заключении сделки, так и тех, которые могут возникнуть в будущем.

Ключевые слова: адвокат, нотариус, нотариальный процесс, участие адвоката в нотариальном процессе, нотариальное удостоверение договоров.

Summary

Bondar I. The advocate's activities at the notarial process (notarial certification of the agreements).

General characteristic of a notarial processing lawyer is disclosed in this article. The role of the advocate at the notarial certification of the agreements is studied in it. The advocate activities are analyzed on different stages of the notarial process. Attention is concentrated on the lawyer's activity to prevent the beginnings of the conflicts and disputes in the civil law relations as under making a contract as those ones which may appear in future.

Key words: advocate, notary, notarial process, advocate in the notarial process (to take a part), notary certification of the treaties.

УДК 347.9

О. В. ДЕМ'ЯНОВА

Олена Вікторівна Дем'янова, кандидат юридичних наук, професор Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ЗМІСТОВНІ ПОЛОЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПРИВАТНИХ ТА ПУБЛІЧНИХ ЗАСАД РЕГУЛЮВАННЯ

Проблема верховенства права є однією з найбільш актуальних у правовому житті України та усього світового співтовариства. Верховенство права і його зміст є предметом значної кількості наукових робіт. Зокрема, слід назвати праці таких авторів, як С. П. Головатий, М. І. Козюбра, Н. М. Онищенко, О. В. Петришен, С. П. Погребняк, П. М. Рабінович, Г. П. Тимченко, Ю. С. Шемшученко та багатьох інших. Однак, незважаючи на це, питання залишається на порядку денному. Зокрема, важливим напрямом розбудови цілісної концепції верховенства права уявляється звернення до з'ясування основних її положень в окремих сферах правового життя. Так, у запропонованій статті автором поставлено мету дослідження змісту верховенства права в цивільному судочинстві.

Погляди на зміст верховенства права відзначаються широкою диференціацією та варіативністю підходів.

Грунтовно представлені формальні та сутнісні концепції, а також їх комбінації¹.

Не викладаючи повного аналізу, який навряд чи був би можливий у межах цієї праці, особливо відмітимо три позиції. Перша стосується результатів ґрунтового міжнародного дослідження, відображеного у доповіді Венеціанської комісії «Про верховенство права», з якого вбачаються наступні положення змісту цього принципу : предметом верховенства права є здійснення влади та відносини між особистістю та державою; поняття «верховенство права» має не тільки формальний, а й матеріальний зміст; необхідними універсальними елементами поняття «верховенство права» є законність, правова визначеність, заборона свавілля, доступ до правосуддя в незалежних і безсторонніх судах, дотримання прав людини, заборона дискримінації та рівність перед законом.

Друга позиція визначена Конституційним Судом України. У п. 4.1 Рішення у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 зазначається: «Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України»².